

ગાંડીવ મુદ્રણાલય, કેળાપીઠ
સુરતમાં છાપી ગાંડીવ
સાહિત્ય મંદિર તરફથી
નટવરલાલ વીમાવાળાએ
પ્રગટ કરી: ૧૯૮૫
૧૯૨૯: આવૃત્તિ પહેલી
કિમ્મત આનો એક

આ જાદુઈ જમરૂખની
નાનકડી વાત એક ઇંગ્રેજી
કથાનું સ્વદેશી રૂપાંતર છે.
વાતાવરણને અંગે ઘટતો
ફેરફાર કરવો પડ્યો છે.
આશા છે કે આ વાર્તા
સૌ બાળકોને પસંદ પડશે

જાદુઇ જમરૂખ

(૧)

નીલમપરી ને ચમનપરી આસમાનમાં તો ઉડતાં'તાં. વાતોચીતો કરતાં'તાં. હસતા'તા ને તાળીઓ પાડતાં'તાં.

એમ ગમ્મત કરતાં ને ઉડતાં ઉડતાં ઉધના આવ્યું. પરીઓ તો આસ્માનમાં ને ઉધના તો નીચે, જમીન પર નાનું સરખું દેખાય;—કેવું? અજમેરીબોર જેવડું—જાંબુ જેવડું—કેરીના તો ગોટલા જેવું! પણ ચમનપરીએ તરત ઓળખ્યું. બોલી: નીલમ બહેન, નીલમ બહેન! જોયું કે પેલું ગામ? પેલું ઉધના?

આપણે તે દિવસે ઉતર્યાં'તાં તે કે?

હા, ને વડ નીચે નાચ્યાં'તાં. અલમપરી હતી

ને જામ્બલપરી હતી. અઝુલપરી હતી ને તબલ પરી હતી. સૌએ ઉતર્યાં'તા ને કેવી મઝા કરી'તી ! મારીજ વરસગાંઠ હતી તો !

હા, બહેન ! મને પણ બરાબર યાદ છે ! ને તારૂં હીરાઝાંઝર ખોવાયું'તું તે કેટલી વારે જડયું'તું !

હા ! મારૂં પ્યારૂં હીરાઝાંઝર ! રાણીજીએ ભેટ આપેલું તે ! ખોવાયું ત્યારે તો મારો જીવ ઉડી ગયો'તો. જડયું ત્યારે ચેન પડયું ! ત્યારથી હું શું કરૂં છું તે જાણે છે ?

શું કરે છે ?

ઉપનાને એક ભેટ આપું છું. દર વરસે એક ભેટ. જેના હાથમાં આવે તે લઇ જાય. ગયે વરસે એક હીરો નાંખ્યો'તો. ત્રીજે વરસે એક સોનાના બીયાંવાળું ચીભડું નાંખ્યું'તું. દર વરસે એક નાંખું છું. આજે પણ કંઇ નાંખું એવું થાય છે. વરસ થઇ ગયું છે.

આજે શું નાંખશે ?

રાણીજીની વાડીનું એક જમરૂખ મંગાવ્યું'તું. જમરૂખ ખાય તેની મનની ઇચ્છા તરત પાર પાડે. બચકું ભરે તે વેળા મનમાં જે વિચાર હોય તે ત્યાં ને ત્યાં પાર પડે. એવું એ તો જમરૂખ છે. જરા નીચે ઉતરીને નાંખીએ. એવો મંતર ભણીયે કે ઉધનામાં જે જમરૂખીનું ઝાડ હશે તેને જઇને વળગી જશે. પછી જેને હાથ આવ્યું તે ખરૂં.

બંને પરીઓ થોડે ઉતરી. ઉધના તડબુચ જેવડું દેખાયું. હજુ ઉતરી. ઉધના ઘર જેવડું દેખાયું. હજુ ઉતરી. ઉધના ડુંગર જેવડું દેખાયું. એટલે ચમન પરીએ પોતાનું જમરૂખ કાઢયું. જમરૂખ પર ફુંક મારી. બોલી: જારે અલ્યા જમરૂખડા! જમરૂખીએ જઇને વળગી જજે! બોલતું નહિ, ચાલતું નહિ! જે લે તેને લેવા દેજે, જે ખાય તેને ખાવા દેજે! મનમાં ધારે તે કામ કરજે.

જમરૂખભાઇ તો ગયા ડબ દઇને નીચે. એક જમરૂખી હતી તેને વળગી પડયા.

(૨)

જમરૂખી તો મંગા પટેલની હતી. મંગળ પટેલને ઉધનામાં સૌ મંગા પટેલ કહેતા. તેના વાડામાંની જમરૂખીએ જઇને પરીનું જમરૂખ—પાકેલું જમરૂખ, ગળ્યું ગળ્યું જમરૂખ, કેરી જેવડું મોટું જમરૂખ વળગી ગયું.

તે દહાડે તો ગમ્મત થયલી.

મંગાપટેલની પડોશમાં રતનીયો રહે. રતનીયો ને એની ફોઈબા, ને ફોઇબાની દીકરી જમની. ત્રણુ જણા રહે.

રતનીયો તેર વરસનો. ફોઈબા તેપ્પન વરસના ને જમની સાત વરસની. ખાય પીયે ને મઝા કરે.

એક નાની પાડી હતી. થોડું થોડું દુધ આપતી. નાનો સરખો વાડો હતો. પાંચ દશ તેમાં ઝાડ હતાં. એક બે આંબા, બે ત્રણુ દાડમડી, એક રતાળુનો વેલો, ને બે ચાર ભીંડાના છોડ! થોડાં અળુનાં પાને થાય. ફોઈબા તો ઝાડોનું જતન કરે. કેરી વેચે, દાડમ વેચે, અળુનાં તો પાન વેચે,

આવે તેમાંથી ત્રણે જણાં ખાય પીયે ને મઝા કરે.

કંઇ લેવું કરવું હોય ત્યારે રતનીયો સુરત જાય. પાડીને જોડે એક્કા સાથે. ગામમાં પૂછે: કોઇને કંઇ લાવવું છે? કોઇને કંઇ લઇ જવું છે? પછી સુરત જાય. કોઈનુંયે કામ કરે ને પોતાનુંયે કામ કરે.

આજે રતનીયો પાડી જોડીને ગયો હતો. શિવાકાકાના વેંગણ લઈ જવાના હતા. મણ વેંગણ લઇ ગયો’તો! ને પોતાને સારૂ જુવાર લઇને આવતો’તો!

વચ્ચે પાડીબાઇ ચઢ્યાં તોફાને. મનમાં વિચાર કરે: જાઉં ત્યારેય ભાર, ને આવું ત્યારેય ભાર! બેવડું વૈતરૂં મારે કરવાનું ને આ લોકો તો મઝા કરે. પાડીબાઇએ તો માર્યો ઉછાળો. ગાડીને ઉથ્લા-વી નાંખી. રતનીયાને પાડી નાંખ્યો. જુવારને તો વેરી નાંખી! પાડીબાઇ તો તોફાન કરીને ઉભા રહ્યાં!

રતનીયાભાઇનો પછી જોઈ લ્યો ગુસ્સો ને!

બે ચાર તો ગાળો દીધી: પાડકી તાડકી ચાણાની દાળ, ઉભી રહે તારી વલે કરૂં છું! બે ચાર થાપટ લગાવી. કાન પકડીને એવો તો આમળ્યો! પણ પાડી બાઈ તો નર્યાં જીદ્દીનુંજ ઝાડ તો!

પણ એટલામાં તો વાગ્યું નગારૂં. દૂર દૂરથી સંભળાયું. ઉધનાના મંદિરનું નગારૂં. રોજ આરતી ઉતરે ત્યારે નગારૂં વાગે. નગારૂં સાંભળ્યું ને પાડી બાઇએ તો મૂકી ગબરડી તે નાઠાં ગામ તરફ.

રતનીયે તો જેમ તેમ જુવાર ભ્હારી ભેગી કીધી ને ધોતીયે બાંધી. માથે મેલીને એ તો ચાલ્યો ઘેર. પણ થોડી થોડી જુવાર બગડીસ્તો—ગઇ સ્તો.

(૩)

પાડીબાઈ ગાલ્લી સાથે ઘેર ઉભેલાં. ડોશીમા પણ બારણામાંજ. રતનીયો આવ્યો ને વાત કરી એટલે ડોશીમા તો ખિજાયાં: એ પાડી બહુ હરામી થઇ ગઇ છે. આવું તે તોફાન! આવી તે મસ્તી! બહુ કરશે તો હવેને ફેરે શનિવારના હાટમાં વેચીજ નાંખીશ!

ના, ના ફોઇબા !—રતનીયો પાડીને વેચવાની વાત સાંભળી કરગરી પડયો—એમ ના કરશો. એ તો બિચારી ભલી છે. કોઇક વાર એમ હોય. મને કયાં વાગ્યુંછું જે ? ને જુવાર બહુ તો અચ્છેરેક માંડ ગઈ હશે. છોને બિચારી રહેતી. કોઈક દહાડો કામ લાગશે.

વારૂ ત્યારે ઠીક છે. પણ ચાલ, હવે કપડાં કાઢ ને થોડું ખાઇ લે. ભૂખ્યો થયો હઇશ.

ફઈબાએ શિંકેથી પતેલી ઉતારી ને રતનીયાને જમવા બેસાડયો. ખાસ્સો દોઢ રોટલો ને પાશેર શાક ચપાટી ગયો. પાણી પીધું ને ઠંડો થયો.

પછી તો ફળીયામાં ગયો. ભાણિયા સાથે વાતો કરી. મકનીયા સાથે મસ્તી કરી. પાછો ઘરમાં આવ્યો.

એટલે ફોઇબા બોલ્યા: તે રતનીયા, વાડામાં જાને ! અળુના પાનમાં ને ભીંડાના છોડમાં થોડું પાણી રેડ.

રતનીયો તો વાડામાં ગયો. પાણી રેડયું. ત્યાં

મંગાકાકાની જમરૂખી જોતાં મ્હોંમાં પાણી છૂટ્યું: લાવને એકાદું જમરૂખ તો ખાઇયે.

રતનીયા ભાઇએ નજર કરી તો જમરૂખી પર એક એવું સરસ જમરૂખ!–મોટું કેરી જેવડું, પીળું પાકાં પાન જેવું, એવું તો રૂપાળું !

આયે ખરૂં ભાઇ ! બધાં જમરૂખ તો કાચાં છે ને આ ખરૂં પાકું ! લાવને ઉડાવી જઇએ.

રતનીયાભાઇ તો વાડ કૂદીને મંગા પટેલના વાડામાં પેંઠા. લાકડી વડે જમરૂખ પાડયું. ને ઝાડ તળે ખાવા બેઠા ! મનમાં એમ, કે કોણ જોવાનું છે જે?

(૪)

પણ એ તો મંગા પટેલ ! મંગા પટેલ તો સ્વભાવના તીખા તમતમતા ! મિજાજ તો મોટા તિરમારખાં જેવો ! રાજી ત્યાં સુધી રાજી, પણ ગુસ્સે થયા ત્યારે કોઇના જ નહિ તો !

રતનીયે એક બચકું જમરૂખનું ભર્યું ના ભર્યું ત્યાં તો દોડતા મંગાકાકા આવ્યા જ છે

ને ! હાથમાં એક સોટી છે, તે મારવાને ધુમાવે છે. રતનીયાને થયું: બાપરે ! પાંખ હોય તો કેવું સારૂં ! એ ઉડતાકને જઇ પડીયે ક્યાંના ક્યાં !

બચકું ભરે છે ને વિચાર કરે છે ત્યાં તો ઓય બાપરે ! એ તો ઉડયોજ છે ને આકાશમાં ! એ તો પેલું જાદુઈ જમરૂખ હતું જાદુઇ ! ખાતાં ખાતાં જે ઇચ્છે તે થતાં વાર કેટલી ! ચમન-પરીનું જાદુઈ જમરૂખ !

રતનીયાભાઇ તો ઉડીને પડ્યા પોતાના વા-ડામાં. મંગા કાકા તો જોઇજ રહ્યા ! ઓ બાપરે ! આ શું ! આ છોકરો તો ઉડતો દેખું !

પણ ઉડવામાં ને ઉડવામાં જમરૂખ પેલું ત્યાં ને ત્યાં પડી ગયેલું.

રતનીયાભાઈ પણ ઉડ્યા તો ખરા, ને પડ્યા પણ ખરા: પણ અજબ બહુ થયા ! આ શું, હું ઉડયો કેમ ? ને વાત શી ? દશ મિનિટ તો એ ડાચું વકાસી બેસીજ રહ્યો ને !

બીજી બાજુ મંગા કાકા પણ ઠંડાજ થઇ

ગયા !–આ પણ ખરૂં ભાઈ ! આ છોકરો ઉડતો ક્યાંથી થયો ? ને—એટલામાં પેલા જમરૂખ પર નજર પડી !—આ જમરૂખ પણ ક્યાંથી આવ્યું ? કાલે તો કંઈ નહોતું ! આવું પીળું, પાકું, રૂપાળું જમરૂખ શાનું વળી ? !

લાવને ભાઇ, ચાખી તો જોઉં—કહી મંગા પટેલે તો એક બચકું ખાધું: હાશ, આ તો બહુ મજાનું છે—મીઠું સાકર જેવું, જાણે રાંદેરી બા-રસ્તો. લાવ પૂરૂંજ ખાઇ જાઉં !

(૫)

મંગા પટેલ તો એમ બોલી બેઠા પાસેના મોટા પથરા પર. ને બીજું બચકું ભરે છે ત્યાં તો ટન્ ટન્ ટન્ ! ઘંટડીઓ ગાજવા લાગી. મંગા પટેલની ગાયો—ભેંસો ગામમાં ભટકી ઘેર આવી. દોહવાનો વખત થયો'તો ! મંગા પટેલને આળસ આવ્યું !—આ ગાય ભેંસડાં પોતાની મેળેજ દોહ-વાઇ જતાં હોય તો કેવું સારૂં ? ! હું મારી મેળે અહિં ચોંટીને બેસીજ રહું !

પણ મંગા કાકા ધારે એટલીજ વાર હતીને! ફડોફડ ઘરમાંથી તાંબડીઓ નીકળી ને બેઠી ગાય ભેંસની નીચે; ને આંચળમાંથી દૂધની ધારા તાંબડીઓમાં પડવા લાગી! ઓત્તારી આ શું–કરતા મંગાકાકા ઉઠવા ગયા તો ઉઠાયજ શાનું? ચોંટીજ ગયલા પથરા સાથે.

કાકા તો ગભરાયા. ખીજમાં ને ખીજમાં જમરૂખ ફેંકયું રતનીયાના વાડામાં. ને પોતે ઉઠીને ઉભા થવા માટે ખેંચાખેંચ કરવા લાગ્યા!

વાહ મંગાકાકા વાહ!

(૬)

રતનીયાના વાડામાં પાડી બાઇને બાંધ્યા'તાં. ત્યાંજ પડયું પેલું જમરૂખ. પાસેજ ખાવાનું પડે, પછી પાડીબાઈ ઝાલ્યાં રહે કે?

પાડીબાઇએ તરત મ્હોં માર્યું. મનમાં ધાર્યું: છે તો અડધુંજ, પણ જે છે તે! એવું એવું પણ કયાં મળે છે?! આ આંબા ને દાડમડી પર કેરી ને દાડમ ભર્યાંભરપૂર હોય તો પવન પાડ્યાં કરે

ને હું તે ખાવાંજ કરૂં! પણ એ દિન ક્યાંથી?!—

એમ વિચારતાં પાડીબાઇએ તો જમરૂખ ખાઇને ખલાસ કર્યું.

પણ એ તો હતું જાદુઈ જમરૂખ! પાડીબાઇને શી ખબર તેની? આંબો ને દાડમડી કેરી દાડમથી ભર્યાંભરપૂર થઈ ગયાં ને ડબોડબ કેરીઓ પડવા લાગી!

અવાજ સાંભળીને ફોઈબા દોડી આવ્યા, જુએ છે તો આંબા પર કેરીજ કેરી! દાડમડી પર દાડમજ દાડમ! ઓય બાપરે! આ તે કેવું જાદુ?

રતનીયાને બૂમ પાડી: રતનીયા, રતનીયા જો તો ખરો! આ બધું શું?

રતનીયો ઘરમાંથી દોડતો આવ્યો: ઓ બાપરે! આ તો ખરૂંજ જાદુને!

ફોઇબા કહે: આ તો બસો રૂપિયાની કેરી ને સો રૂપિયાનાં દાડમ હશે. રતનીયા! આ કોણે જાદુ કર્યું?!—

હં! હં! એ તો આપણી પાડીજ હશે રે

ફોઇબા ! તમે એને વેચવાની વાત કરતા'તા. તેથી એણે બતાવી કરામત !

રતનીયાની નજરે પેલા જમરૂખની એક કચ્ચર પાડીના મ્હોંમાંથી સરી પડતી પડી !

"હં ! હં ! એ તો એજ ! પાડી ને જમરૂખ ! ખરૂં ભાઈ એ જમરૂખ તો !"

એમ બોલતો રતનીયો તો હરખાતો હરખાતો ભાણીયાને ને મકનીયાને વાત કરવા સારૂ દોડી ગયો.

(૭)

ફોઇબા તો કંઈ ખુશ થાય, કંઈ ખુશ થાય ! ચાલો, હવે તો બીજી બે ભેંસ લેવાશે ખરી !

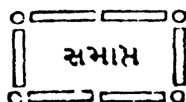
હોંશમાં ને હોંશમાં ખાતરી કરવા બે ફેરી તો ડોશી ખાઇ પણ ગયાં !

જમની પણ પછી શાની રહે ? તેણે પણ ફેરીઓ ઉડાવવા માંડી.

×   ×   ×

નીલમપરી ને ચમનપરીએ પાછાં વળતાં નજર

કરીઃ ચાલો ભાઇ, જે થયું તે ઠીક થયું. ગરીબની આંતરડી ઠંડી થઇને!

કેરીના ભજીયાંનું એક ચિત્ર

કિંમત ત્રણ આના

ઉંદરડા, ખીસકોલી, સસલા કબુતરની દુનિયાની અત્યંત રમુજી ને બોધક વાર્તા. એક ખાઉધરા કબુતરની કેવી ફજેતી થાય છે તેનું એમાં બહુ રસભર્યું વર્ણન છે. જરૂર તમારા બાળકોને વંચાવો. કિં. માત્ર આના ત્રણ. આવાં પુષ્કળ ચિત્રો....ગાંડીવ.

બીરબલનો બન્ધુ

પુષ્પ) નું (ત્રીજું

એક ચિત્ર

અકબર ને બીરબલની આવે છે તેવી ઘણીજ રસભરી, તદ્દન નવી અને વવિધિ વિષયની, ચાલાકી અને હાજરજવાબીપણાની વાર્તાઓ. દરેક પત્રકારે આ વાર્તાઓનાં વખાણ કર્યાં છે કિંમત માત્ર આઠ આના.

બાલોદ્યાનમાલાના કાયમી

ગ્રાહક બનો

ઘણી બાજુએથી આ માળાના કાયમી ગ્રાહક બનવા માટે પૂછપરછ આવ્યા કરે છે. તેથી એવો નિયમ કર્યો છે કે જે કોઇ ભાઇ યા બહેન રૂા. ૪ અમારે ત્યાં અનામત મુકશે તેને અનામત મળ્યાની તારીખ પછી બહાર પડતાં પુસ્તકો નિયમિત રીતે મળશે. અનામત મુકવાનો લાભ એ છે કે પુસ્તકોનું ટપાલ ખર્ચ સંસ્થા ભોગવશે અને ગ્રાહકને છાપેલી કિંમતે ઘર બેઠાં ચોપડી મળશે. આ રીતે મુકેલી રકમનો બરાબર હિસાબ રખાશે અને રકમ પૂરી થતાં ગ્રાહકને ખબર આપી વધુ નાણાં મંગાવી લેવાશે. આમાં કોઇ જાતની દાખલ ફી કે કશું નથી. છેક ઓછી કિંમતની ચોપડીઓ હશે તો બે બે ત્રણ ત્રણ સાથે મોકલાવી દેવાશે. વરસના ગાળામાં રૂા. ચારથી વધુ લાગત ગ્રાહકને આવશે નહિ પણ ચોપડીઓ અમુક આંતરે બહાર પડેજ, એવો કંઇ નિયમ નથી. અનામત મળ્યા પહેલાંના પુસ્તકો ગ્રાહકને જોઇશે, તો પૂરી કિંમતે અપાશે. પણ બધાં સાથે લેશે તો વળતર કાપવામાં આવશે. આજેજ મનીઓર્ડર કરો.

બાળસાહિત્યનો ગાંડીવ ટંકાર

સેટ ૧ લો

૧ ટૉલ્સ્ટૉયની ત્રણ વાતો	૦—૫—૦	૧૬ બાળવિહાર (૨)	૦—૬—૦
૨ બકુલ	૦—૬—૦	૧૭ મોતીના દાણા	૦—૫—૦
૩ બિરબલનો બન્ધુ	૦—૮—૦	૧૮ એક હતો કૂતરો—	૦—૪—૦
૪ મૂરખરાજ (ટૉલ્સ્ટૉય)	૦—૮—૦	૧૯ કેરીના ભજ્યા	૦—૩—૦
૫ નીલમ	૦—૬—૦	૨૦ નવનીત	૦—૩—૦
૬ ભીષ્મ અને યુધિષ્ઠિર	૦—૪—૦	૨૧ મેઘધનુષ	૦—૪—૦
૭ બાળવિહાર (૧)	૦-૧૨-૦	૨૨ મિઠાઈ	૦—૧—૦
૮ જય બજરંગ	૦—૬—૦	૨૩ હાથી ધમધમ ચાલે	૦—૧—૦
૯ વાપીનું વન	૦—૪—૦	૨૪ બાળડાયરી	૦—૩—૦
૧૦ જાદુઈ હાર	૦—૪—૦	૨૫ ચોપગાંની ચતુરાઈ	૦—૪—૦
૧૧ બરફીપુરી	૦—૪—૦	૨૬ ગધેડાનું રાજ	૦—૧—૦
૧૨ સોનાકુમારી	૦—૪—૦	૨૭ રમકડાની દુકાન	૦—૧—૦
૧૩ તોફાની ટીપુડો	૦—૬—૦	૨૮ જાદુઈ જમરૂખ	૦—૧—૦
૧૪ કચુંબર	૦—૩—૦	૨૯ મકનો મસ્તાનો	૦—૧—૬
૧૫ ધૂપસળી	૦—૪—૦	૩૦ બંગાળી બિરબલ	૦—૬—૦

પહેલો સેટ: કુલ કિંમત ૮—૦—૬ તેને બદલે આખો લેનારને રૂપિયા સાડા સાત. પોસ્ટેજ, ટપાલ માર્ગે સવા રૂપિયો. સ્ટેશનવાળા ગામોએ રેલ્વે પાર્સલ સસ્તું પડશે.

સેટ બીજો: (તૈયાર થાય છે) (૧) બાલબાલાબ્ધિ (૨) ખોટી ખોટી વાતો (૩) કોલસા કાકા (૪) પ્રાણી પુરાણ (૫) અજબસ્તાન (૬ સંતાકૂકડી. જેમ જેમ તૈયાર થશે તેમ તેમ બહાર પડશે.

રસમય] **ખાંયણાં** [લોકગીતો

લોક સાહિત્યના ભેખધારી મેઘાણીજીએ લખેલા વિસ્તૃત પરિચય સાથે. બે ત્રણ સુંદર ચિત્રો છતાં કિંમત ૦—૫—૦ પોસ્ટેજ ૦—૧—૦